

NİGÂR, ANAFARTA, *Osmanlı İmparatorluğu ile Lehistan (Polonya) arasındaki münasebetlerle ilgili tarihî belgeler. Historical documents concerning relations between the Ottoman Empire and Lehistan (Poland)*, İstanbul 1979. Türkçe metin S. 1-159 (dizin ile), İngilizce metin, 1-161 Sayfa (dizin ile). Ek 63 sayfa fotokopi. Özel yayın: belgelerin derlenmesini ve baskısını temin eden Mehmet Kavala. Fiyatı yoktur.

Türkiye ile Polonya Cumhuriyetleri arasında altı yüzyıla yaklaşan bir ilişkiler dönemi bulunduğu için, tarih alanında olduğu kadar ekin, sanat, dilcilik yönünden pek çok yakınlaşmalar da meydana gelmiştir. Böyle derin bir geçmişe sahip ilişkilerin çeşitli alanlarda ortaya pek çok malzeme koyması doğaldır. Bugün elimize aldığımız bu kitap boşlukları gidermesi yönünden önemli olduğu için ele aldık. Tarihsel belgeleri bir araya getirme için yapılan bu girişimde şimdilik Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinin raflarında bulunan malzemenin yayını gerçekleştirilmiştir. Yalnız türkçe değil fakat aynı zamanda yabancı dilde yazılmış belgeler arasında bulunan malzemenin de yayını hazırlanmış ve bunların tanınmış bir batı dilinde çevirileri de yapılmıştır ki, dilimizi bilmeyen araştırmacıların yararlanması öngörülmüştür.

Yayının gerçekleşmesinde bilimsel yönden etkili olan Nigâr Anafarta belgelere bir sıra numarası verdikten sonra hicri ve miladi tarihlerini vermiş ve belgenin özelliğine değinmiştir. Belgenin içeriğinden sonra, belgelikten numarasını, yazı özelliği ve boyutları da konmuştur. Yayının parasal yönünü üstlenen Mehmet Kavala bey, İstanbul'un tanınmış iş adamlarından idi [yakın bir geçmişte vefat etti]. Uzun yıllar tecimsel ilişkilerde bulunduğu ülkenin belgeliklerimizde bulunan kâhntılarını yayımlatmak istemiştir. Böyle yararlı bir kitabın meydana çıkarılmasına ön ayak olmasını kutlamak gerekir.

Kitabın hazırlanışı sırasında leh dilinde yazılı belgeler hakkında güçlüklerle çözüm getiren J. Reychman¹, Türk belgeleri üzerinde uzun yıllar başarıyla çalışmış ve bu konuda klasikleşmiş bir de kitap meydana getirmiştir. Ülkemizde de seviyeli bilim dergilerinde araştırmalar yayımlayan Reychman, iki ülke arasındaki ilişkilerin 550. yılı dolayısıyla küçük fakat çok değerli bir kitap yayınlamıştı². Fakat esas başarısını Türk belgebilimi üzerindeki araştırmasında buluyoruz. Daha leh dilinde yazıldığı zaman bile büyük bir ilgi ile karşılanan bu kitap³ dan sonra *Encyclopaedia of Islam*'ın yeni yayınından *diplomatic* maddesinin yazılmasını gene değerli bir türkbilimci olan A. Zajackowski ile beraber gerçekleştirdi ve daha sonra Columbia Üniversitesi'nin yeni eklerle genişletilmiş bir İngilizce çevirisini yapmasına razı olmuştu⁴.

¹ *Rocznik Orientalistyczny*, 38 (1976) s. 15-29 arasındaki kaynakçasını hazırlayanlar: A ve R. Dubinski

² *Polonya ile Türkiye arasında diplomatik münasebetlerin 550. yıldönümü*, Ankara 1964, 20 Sayfa. Bu yıldönümü için Ankara'da yapılan bir sergi için bk. *Belleten XXIX/113* (1965) S. 222, ayrıca, M. Eren, "Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde bulunan Türkiye Polonya münasebetlerine dair bazı eserler", *Belleten XXIX/114*(1965) S. 363-367.

³ Akdes Nimet Kurat, "Türk diplomasisi ve Polonya Merkez Arşivindeki türkçe vesikalara ait lehçe iki eser", *Belleten XXX/119* (1966) S. 439-457.

⁴ *Handbook of Ottoman-Turkish diplomatics*, 1968

Bunları sıralamaktan maksadımız, belge yayını yapılmasında görülen aksaklıkların, olanaklar sınırı içinde giderilmesidir. Bilimsel çalışmaların çok ileri gittiği ve bu konularda pek çok yayının yapıldığı bir dönemde bu aksaklıkların devam ettiğini görmek kivançımızı azaltmaktadır. Polonyalı araştırmacılar bu belge yayınında çok ileri gitmişler ve Fatih Sultan II. Mehmed devrine kadar uzanan belgeler üzerinde değerli araştırmalar yapmışlardır (A. N. Kurat, n. 3 deki makale S. 449). Bu konuda yapılan araştırmalar elimizdeki kitapta görülmediği gibi ülkemizde bilimsel dergilerin bile görülmemesi ve harcıalem bazı kitapların kaynakçaya doldurulmasını yadırgadık. Bu tarz kaynak belge yayınlarında tarihsel konuların çerçevesi çok iyi çizilmelidir ki böyle bir çabayı göremiyoruz. Belgelerin tarihlenmesinde ve adları geçen kişilerin saptanmasında hangi kaynakların kullanıldığının gösterilmemesi büyük bir boşluktur. Bir tek satır için bazan bir tam sayfalık açıklayıcı bilgi veren batılı araştırmacıların yayınlarını gördükçe, böyle bir geleneğin ülkemizde neden hâlâ kurulmadığına merak ediyoruz. Fatih Sultan Mehmed devrine ve İstanbul'un fethine dair kişisel gözlemlerde bulunanlar arasında Polonyalı bir yenicinin bulunduğunu yazabilirim.

Yayını yapılan belgelerin en eskisi Boğdan Voyvodası Stefan Mare'den gelen mektuplardır. n. 3 deki belge, 1503 tarihli Türk-Macar andlaşmasının metnidir ki daha önce incelenmiştir⁵ Belgeliklerimizde bulunan en eski andlaşma metinlerinden sayılan bu belgenin içeriği burada ilk kez aydınlatılmıştır. Aynı yıl Venedik Cumhuriyeti ile bir andlaşmayı yürürlüğe koyan Osmanlı Devleti'nin o sıralarda karşılaştığı sorunların neler olduğunun muhakak açıklanması gerekliydi. Bu tarihten yirmi iki yıl sonra yapılan andlaşma da, Venedik-Osmanlı ilişkilerinde yer aldığı için dikkati çekmişti⁶. Zira iki ülke arasındaki ilişkilere Kırım, Eflâk, Boğdan gibi tabi devletlerin katılması yanında bazı sorunlar daha geniş boyutlar kazanmağa başlamıştı. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'ndeki boşluklar, Başbakanlık Arşivi'nde bulunan belgelerle tamamlanabilir. Başta "Mühimme Defterleri" olmak üzere muhtelif tasniflerdeki belgelerin taranması ve işlenmesi bu yayını tamamlayacaktır. Zira bir tek konuda çeşitli kaynak ve belgelerin taranması sonucu çok cepheli araştırmaların ortaya çıktığını biliyoruz⁷. Polonya'da bulunan Türk-İslam etkilerin yanında hıristiyan zümre olan ermeniler üzerinde türkçenin yaptığı etkiyi biliyoruz. Ayrıca Karaim Türklerinin bu ülkede bilimsel yayınları büyük ölçüde omuzladıkları yaygın bir bilgidir. Bu yayınlar dururken "araştırma ve soruşturma" (S. 22 n. 1) ile değil, gerçek bilimsel yöntemlerin uygulanması ile olasıdır. Kaldı ki Topkapı Sarayı Müzesi'nde önemli bir görevi bulunan N. Anafarta, belgeliğin bugünkü durumu hakkında bilgi verebilirdi⁸. Belge özetleri kendisi tarafından mı yoksa bu işi üstlenen

⁵ Tayyib Gökbilgin, "Korvin Mathias (Mátyás) ın Beyazid II e mektupları tercümelere ve 1503 (909) Osmanlı-Macar muahedesinin türkçe metni", *Belleten* XXII/87 (1958) S. 369-381. Metnin fotoğraf yayını: lev. III-XI

⁶ Tayyib Gökbilgin, *Belgeler* 1/2 (1964) S. 128-130 ve 131 -132. Türk-Polonya andlaşmalarının listesi ve yapılan yayınlar için n. 4 deki kitabın S. 183-185 arası. T. Gökbilgin VII. Türk Tarih Kongresinde bu andlaşmalara değinmişti: *Tutanaklar* c. 2 S. 481-482.

⁷ Cengiz Orhonlu, "Lipkalar", *Türkiyat Mecmuası* XVI (1971) S. 57-87. Polonya topraklarında yerleşmiş türk asıllı bu zümrenin türk belgelerinde yansıyan hususları incelenmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde bulunan D. 7018/1 deki Zuravna Andlaşmasına göre bir zümreye dönüş izni veriliyordu (S. 18-19).

⁸ Bu müzedeki belgelik için yapılan çalışma ve araştırmalar için bk. S. Eyice, *Belleten* XXXVIII/152 (1974) S. 713 ve S. 722-723

ve aralarında İsmail Hakkı Uzunçarşılı⁹ merhumun bulunduğu kurul tarafından hazırlanan özetlere göre mi olduğu aydınlığa kavuşturulmalıydı. *Diplomatique* kurallarına uyulmaması yayına büyük ölçüde gölge düşürmüştür. Dizin hazırlanırken ne için öyle sonuçlara varıldığı ve hangi yayınlardan yayırlanıldığı açıklanabilirdi¹⁰. Başka bir yayın sırasında bu boşlukların giderileceğine inanıyoruz. Böyle yararlı bir yayının gerçekleşmesi için çaba harcayanları kutlarken parasal olanakları esirgemeyen Mehmet Kavala bey'i rahmetle anarken, bu tarz yayınların çoğalmasını diliyoruz. Fakat bilimsel çalışmaların bir kenara bırakılmaması koşulunu da unutmuyoruz. Belgeliklerimizde bulunan malzemeyi büyük bir merakla bekleyen tarihçilere karşı çağdaş yöntemlerin uygulandığı kitapların ve derlemelerin sunulması zamanı gelmiştir. Daha az süreli bir dönemi kapsayan belgeleri en geniş bilgilerle yayınlama çabası bu yayını daha güzel süsleyebilirdi.

Yrd. Doç. Dr. MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

⁹ İ. H. Uzunçarşılı üstadımız için yayınlanan *Tarih Dergisi*'nin 32. sayısına Münir Aktepe tarafından yazılan sunuş kısmı.

¹⁰ Ord. Prof. Cavid Baysun, *Tezâkir* yayınında yer ve kişi adlarının okunuşunda kullandığı kaynakları dizinde açıklamıştır.

